

Zarząd Województwa Podlaskiego

PODSUMOWANIE I UZASADNIENIE

**STRATEGICZNEJ OCENY ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO
PROGRAMU OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA
PODLASKIEGO DO 2030 ROKU**

Białystok 2021

WYKONAWCA:

EKOSTANDARD

Pracownia Analiz Środowiskowych

ul. Wiązowa 1B/2, 62-002 Suchy Las

Adres do korespondencji:

ul. Szafirowa 4/6, 62-002 Suchy Las

www.ekostandard.pl

email: ekostandard@ekostandard.pl

tel. 61 812-55-89 oraz 505-006-914

AUTORZY OPRACOWANIA:

Robert Siudak

Kinga Strzyżewska

Filip Pawłowski

Aldona Przyłucka

Patrycja Szymoniak

1. PODSTAWY PRAWNE

Bezpośrednią delegację dla postępowania administracyjnego w sprawie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko w prawodawstwie polskim stanowi art. 46 ustawy z dnia 3 października 2008 roku *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko* (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 247 z późn. zm.) dokonującej w zakresie swojej regulacji wdrożenia następujących dyrektyw Wspólnot Europejskich:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko (t.j. Dz. U. UE. L. z 2012 r. Nr 26, str. 1 z późn. zm.),
- Dyrektywa 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. U. UE. L. z 2001 r. Nr 197, str. 30),
- Dyrektywa 2003/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywę Rady 85/337/EWG i 96/61/WE (Dz. U. UE. L. z 2003 r. Nr 156, str. 17 z późn. zm.),
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. UE. L. z 1992 r. Nr 206, str. 7 z późn. zm.),
- Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. U. UE. L. z 2003 r. Nr 41, str. 26),

Poza ww. aktami prawnymi, postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko regulują dodatkowo m.in.:

- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 roku *Prawo ochrony środowiska* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 roku *o ochronie przyrody* (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1098).

Art. 55 ust. 3 ustawy z dnia 3 października 2008 roku *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 247 z późn. zm.) określa zakres podsumowania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Zgodnie z art. 42 i 43 ww. ustawy opracowujący projekt dokumentu wymagający udziału społeczeństwa poddaje do publicznej wiadomości informację o przyjęciu dokumentu i możliwości zapoznania się z nim, rozpatruje uwagi i wnioski oraz sposób w jaki zostały wzięte pod uwagę

2. USTALENIA ZAWARTE W PROGNOZIE ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Przedmiotem Prognozy jest *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku*.

Prognoza oddziaływania na środowisko została wykonana z uwzględnieniem zakresu określonego w art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 roku *o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko* (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 247 z późn. zm.).

Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku porusza szeroko rozumianą problematykę ochrony środowiska na terenie województwa. W *Programie* zawarty jest opis stanu środowiska na terenie województwa oraz presje, jakim podlegają poszczególne komponenty środowiska. Na podstawie diagnozy stanu środowiska w *Programie* określone zostały cele i kierunki interwencji, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych, środki i mechanizmy niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów (monitoring realizacji *Programu* oraz nakłady finansowe potrzebne na wdrożenie założeń *Programu*).

Nadrzędnym celem *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* jest długotrwały zrównoważony rozwój województwa, w którym kwestie ochrony środowiska są rozważane na równi z kwestiami rozwoju społecznego i gospodarczego.

Natomiast po dokonaniu diagnozy stanu poszczególnych komponentów środowiska na terenie województwa oraz kierując się uwarunkowaniami zewnętrznymi (obowiązujące akty prawne) i wewnętrznymi (lokalne opracowania planistyczne, uchwały) dokonano wyboru celów strategicznych. W ramach wyodrębnionych celów wyznaczono kierunki interwencji, które mają doprowadzić do osiągnięcia poprawy stanu środowiska. Zaproponowane przedsięwzięcia w przyszłości przyczynią się do poprawy stanu środowiska na terenie województwa podlaskiego.

Zgodnie z *Wytycznymi do opracowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska* Program ochrony środowiska powinien wyznaczać cele strategiczne w zakresie następujących obszarów interwencji:

1. ochrona klimatu i jakości powietrza,
2. zagrożenie hałasem,
3. pola elektromagnetyczne,
4. gospodarowanie wodami,
5. gospodarka wodno-ściekowa,
6. zasoby geologiczne,
7. gleby,
8. gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów,
9. zasoby przyrodnicze,
10. zagrożenie poważnymi awariami.

Poza głównymi obszarami interwencji w strategii ochrony środowiska uwzględniono również zagadnienia horyzontalne takie, jak działania edukacyjne czy monitoring środowiska.

Cele zostały określone zgodnie z zasadą SMART - powinny być skonkretyzowane (specific, określone możliwie konkretnie), mierzalne (measurable, z przypisanymi wskaźnikami), akceptowalne (achievable, akceptowane przez osoby pracujące na rzecz ich osiągnięcia), realne (realistic, możliwe do osiągnięcia), terminowe (time-bound, z przypisanymi terminami).

Realizacja celów i zadań zawartych w *Programie* wpisuje się w szereg dokumentów strategicznych poziomu międzynarodowego, krajowego, regionalnego. Zgodność założeń *Programu* z tymi dokumentami gwarantuje, że podejmowane działania w skali lokalnej harmonizują z kierunkami rozwoju ustalonymi na wyższych szczeblach administracji samorządowej oraz administracji rządowej. Oznacza to, że planowane działania nie są przypadkowe, lecz służą osiągnięciu celów o charakterze globalnym i długoterminowym.

Tabela 1. Obszary, cele i kierunki interwencji Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku

Cele	Kierunki interwencji
1. Ochrona klimatu i jakości powietrza	
1.1. Spełnianie wymagań w zakresie jakości powietrza	ograniczenie niskiej emisji
1.2. Adaptacja do zmian klimatu	
1.3. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych	zwiększenie efektywności energetycznej budynków i systemów oświetlenia
1.4. Ograniczenie zanieczyszczenia świetlnego	
1.5. Monitoring zanieczyszczenia świetlnego w celu ochrony człowieka, fauny i flory	rozwój odnawialnych i alternatywnych źródeł wytwarzania oraz magazynowania energii
	rozwój zrównoważonego transportu

Cele	Kierunki interwencji
2. Zagrożenie hałasem	
2.1 Poprawa stanu klimatu akustycznego i osiągnięcie stanu braku przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu 2.2 Zmniejszenie liczby mieszkańców narażonych na ponadnormatywny hałas	zmniejszenie poziomu emitowanego hałasu ochrona przed hałasem
3. Pola elektromagnetyczne	
3.1 Utrzymanie stanu braku przekroczeń dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych	ochrona przed ponadnormatywnym promieniowaniem elektromagnetycznym
4. Gospodarowanie wodami	
4.1 Zwiększenie retencji wodnej województwa 4.2 Racjonalizacja i ograniczenie zużycia wody 4.3 Przeciwdziałanie skutkom suszy 4.4 Ochrona przed powodzią 4.5 Osiągnięcie co najmniej dobrego stanu wód	ochrona zasobów wodnych zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego ograniczanie ilości zanieczyszczeń wprowadzanych do wód
5. Gospodarka wodno-ściekowa	
5.1 Poprawa stopnia skanalizowania terenów wiejskich 5.2 Poprawa jakości wody i rozwój sieci wodociągowej	rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej terenów wiejskich oraz terenów z rozproszoną zabudową rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej
6. Zasoby geologiczne	
6.1 Ochrona złóż kopalin 6.2 Ograniczenie presji wywieranej na środowisko związanej z wydobyciem kopalin 6.3 Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych;	zabezpieczenie cennych gospodarczo złóż monitoring zagrożeń geologicznych
7. Gleby	
7.1 Utrzymanie dobrej jakości gleb i ochrona ich przed degradacją 7.2 Rekultywacja i rewitalizacja terenów zdegradowanych	ochrona gleb i zapewnienie właściwego sposobu użytkowania gleb
8. Gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów	
8.1 Redukcja ilości wytwarzanych odpadów, w szczególności zmieszanych odpadów komunalnych 8.2 Zwiększenie udziału odpadów zbieranych selektywnie 8.3 Ograniczenie ilości odpadów komunalnych przekazywanych do składowania 8.4 Ograniczenie nielegalnego obrotu odpadami	rozbudowa infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów komunalnych rozbudowa systemu odzysku i unieszkodliwiania odpadów ograniczenie oddziaływania odpadów na środowisko

Cele	Kierunki interwencji
9. Zasoby przyrodnicze	
9.1 Zachowanie licznych siedlisk i gatunków zagrożonych wyginięciem	ochrona obszarów cennych przyrodniczo, tworzenie nowych form ochrony przyrody
9.2 Zachowanie różnorodności biologicznej i bogatych zasobów przyrodniczych	ochrona krajobrazu i tworzenie zielonej infrastruktury
	trwale zrównoważona gospodarka leśna
	ochrona korytarzy ekologicznych i przeciwdziałanie fragmentacji przestrzeni przyrodniczej
10. Zagrożenie poważnymi awariami	
10.1. Brak incydentów o znamionach poważnej awarii	utrzymanie sprawnego systemu zapobiegania poważnym awariom i działania wspierające sprawność służb publicznych, w tym rozwój systemów ratownictwa chemiczno-ekologicznego

źródło: opracowanie własne

Cele i kierunki we wszystkich obszarach interwencji wymienione w tabeli będą realizowane również poprzez wszechstronną edukację realizowaną poprzez: organizowanie konkursów i olimpiad, prowadzenie akcji, kampanii informacyjnych, konkursów, wystaw, warsztatów, publikacji, ulotek, broszur, szkoleń i spotkań. Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację tych zadań będą administracja publiczna, instytucje naukowe i oświatowe, organizacje pozarządowe i media.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska Program powinien uwzględniać cele zawarte w strategiach, programach i dokumentach programowych, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W celu zapewnienia adekwatności i komplementarności celów Programu z dokumentami strategicznymi i programowymi szczebla krajowego, przy określaniu celów dla województwa podlaskiego rozpatrywano m.in. cele pochodzące z następujących wybranych dokumentów:

- nadrzędne dokumenty strategiczne:
 - Polityka ekologiczna państwa 2030 – strategia rozwoju w obszarze środowiska i gospodarki wodnej;
 - Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030;
 - Strategia zrównoważonego rozwoju transportu do 2030 roku;
 - Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022;
 - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
 - Polityka energetyczna Polski do 2040 roku;
- krajowe dokumenty sektorowe:
 - Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności - projekt
 - Krajowy Program Ochrony Powietrza do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
 - Narodowy Program Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej;
 - Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych;

- Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030;
- Krajowy plan gospodarki odpadami 2022;
- Program Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032;
- Plany gospodarowania wodami.

Stwierdzono, że cele *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* są zgodne z celami i kierunkami interwencji ww. dokumentów. Ponadto cele *Programu* są zgodne z celami określonymi w pozostałych dokumentach strategicznych poziomu europejskiego oraz krajowego.

Zakres przestrzenny prognozy dla *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* jest ograniczony do granic administracyjnych województwa podlaskiego. Prognoza analogicznie do projektu programu ochrony środowiska swoim horyzontem czasowym sięga roku 2030.

Ze względu na swój charakter *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* opisuje poszczególne założenia w sposób ogólny, poruszając szerokie spektrum zagadnień i obszarów związanych z ochroną środowiska województwa. Sytuacja ta determinuje poziom szczegółowości sporządzonej prognozy oddziaływania na środowisko.

Przeprowadzając analizę potencjalnego oddziaływania *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* na środowisko przyrodnicze odniesiono się do poszczególnych zadań zaproponowanych w *Programie*. W stosunku do każdego przedsięwzięcia zaplanowanego w ramach *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* przeanalizowano potencjalne oddziaływanie na poszczególne elementy środowiska przyrodniczego (różnorodność biologiczną, zwierzęta, rośliny, wody, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne). Rozważono także potencjalne oddziaływanie na zdrowie ludzi oraz na obiekty zabytkowe.

Wdrożenie *Programu* nie przyczyni się do powstania nowych zagrożeń lub uciążliwości dla środowiska, a prawidłowa realizacja *Programu* przyniesie wymierny efekt ekologiczny, chociażby poprzez podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa. Realizacja ww. projektu nie spowoduje ingerencji i przekształceń w środowisku naturalnym o wysokich walorach przyrodniczych, nie wpłynie negatywnie na obszary chronione, cenne przyrodniczo.

Zadaniem prognoz, wykonywanych na najwcześniejszym etapie planowania i podejmowania decyzji, jest przede wszystkim zidentyfikowanie możliwości wystąpienia oddziaływań na środowisko oraz określenie ich przybliżonej siły i kierunku po to, by umożliwić skorygowanie celów i założeń rozpatrywanego dokumentu, aby jego potencjalne oddziaływania negatywne (zwłaszcza te najsilniejsze) mogły ulec zmniejszeniu, a oddziaływania pozytywne (zwłaszcza te najsłabsze) zwiększeniu.

Negatywne oddziaływanie na środowisko przyrodnicze przedsięwzięć zawartych w *Programie* ograniczać się będzie w większości przypadków jedynie do etapu realizacji inwestycji (etapu prac budowlanych związanych z planowaną inwestycją), który wiąże się zazwyczaj z podwyższoną emisją hałasu, emisją spalin z maszyn budowlanych czy też zwiększoną emisją pyłów. Negatywne oddziaływania na środowisko przyrodnicze związane z etapem realizacji inwestycji są oddziaływaniami krótkotrwałymi, odwracalnymi, o bardzo lokalnym charakterze. Na etapie eksploatacji oddziaływania negatywne na środowisko będą znikome, prawdopodobnie mniejsze w stosunku do stanu obecnego.

Część z zamierzeń inwestycyjnych przewidywanych do realizacji w ramach *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wymagać będzie przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w odniesieniu do konkretnych warunków środowiskowych. W związku z tym przyjęto, że na tym etapie wystarczające będzie omówienie typowych oddziaływań i ich potencjalnych skutków środowiskowych.

Oddziaływania skumulowane będą związane z jednoczesną realizacją kilku zadań w tym samym czasie, na sąsiadujących terenach (akumulacja wpływów w czasie i przestrzeni). Związane będą z okresowym zwiększeniem hałasu i zanieczyszczenia powietrza związanego z etapem prac budowlanych. Należy jednak podkreślić, że natężenie i zakres przewidywanych oddziaływań skumulowanych będzie niewielkie. Będą to oddziaływania krótkoterminowe, ograniczone do czasu trwania prac budowlanych.

Nie zidentyfikowano oddziaływań skumulowanych wynikających z realizacji innych programów lub planów na tym terenie, w tym samym czasie.

Oddziaływania wtórne zachodzą najczęściej w sytuacji wzrostu jednej emisji, powstającej w związku z ograniczeniem innej. Określenie wtórnych oddziaływań w makroskalowych prognozach, sporządzanych na potrzeby dokumentów strategicznych, biorąc pod uwagę ich zasięg oraz stopień ogólności, jest albo w ogóle niemożliwe, albo obarczone zbyt dużą niepewnością, jak również niecelowe na tak wczesnym etapie planowania.

Prognoza proponuje szereg działań minimalizujących potencjalnie negatywne skutki realizacji *Programu*. Są to działania organizacyjne i techniczne, których realizacja może zminimalizować potencjalnie negatywne oddziaływania na środowisko poszczególnych inwestycji.

Zestawienie oddziaływań ustalonych w prognozie dla poszczególnych zadań określonych w *Programie* zawiera załącznik 1. Podsumowanie to przedstawia końcowy, sumaryczny wpływ planowanych inwestycji na komponenty środowiska, człowieka oraz dobra kultury.

Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku został sporządzony w układzie jednowariantowym. Dokument nie zawiera propozycji zadań alternatywnych dla realizacji celów *Programu*. Sytuacja ta wynika z makroskalowego charakteru opracowania, którego założenia cechują się wysokim stopniem ogólności. W związku z tym brak jest możliwości precyzyjnego określenia działań alternatywnych dla wskazanych zadań. Dla tego rodzaju opracowań stosowanie kryteriów wariantowości, wykorzystywanych w analogicznych ocenach oddziaływania sporządzanych dla sparametryzowanych przedsięwzięć jest znacznie utrudnione.

Wobec powyższego przyjęto, że dalszy rozwój województwa może przebiegać w dwóch scenariuszach tj. realizacji oraz odstąpienia od realizacji *Programu*. Wariant polegający na zaniechaniu realizacji *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* to tzw. wariant 0. Wariant 0 nie oznacza, że nic się nie zmieni, ponieważ brak realizacji inwestycji może także powodować negatywne konsekwencje środowiskowe.

3. OPINIE WŁAŚCIWYCH ORGANÓW

Zgodnie z art. 53 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, organ opracowujący projekt dokumentu uzgadnia z właściwymi organami zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko. Dokument sklasyfikowano zgodnie z art. 46 ust. 1 pkt 3 ww. ustawy.

W oparciu o klasyfikację projektu dokonaną przy określeniu zakresu strategicznej oceny oddziaływania na środowisko organem właściwym do opiniowania *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* jest Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku. Zgodnie z art. 58 ust. 4 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko Podlaski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Białymstoku nie jest organem właściwym w sprawach opiniowania i uzgadniania niniejszego dokumentu.

Marszałek Województwa Podlaskiego pismem z dnia 26 lutego 2021 roku zwrócił się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o uzgodnienie zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku*.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku pismem z dnia 24 marca 2021 roku (znak: WPN.411.2.2.2021.AR) uzgodnił zakres i stopień szczegółowości prognozy oddziaływania na środowisko dla projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku*.

W opinii ww. organu zakres prognozy oddziaływania na środowisko dla *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* powinien być zgodny z art. 51 ust. 1 i 2 cytowanej wyżej ustawy. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku ustalił, że w prognozie powinien zostać przedstawiony wpływ realizacji postanowień sporządzanego dokumentu z uwzględnieniem przede wszystkim stanu jakości powietrza, wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleb, gospodarki odpadami i wodno-ściekowej, różnorodności biologicznej, zwierząt, roślin, zasobów naturalnych, ukształtowania powierzchni ziemi, krajobrazu, zasobów naturalnych, form ochrony przyrody, cennych siedlisk przyrodniczych oraz korytarzy ekologicznych. Dodatkowo w związku z występowaniem wszystkich formy ochrony przyrody wymienionych w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, należy szczególnie uwzględnić te formy ochrony przyrody, a także korytarze ekologiczne i siedliska cenne przyrodniczo oraz ocenić stopień zgodności postanowień dokumentu z aktami prawnymi ich dotyczącymi, w szczególności w odniesieniu do obowiązujących zakazów. Prognoza powinna zawierać skuteczne rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczenie negatywnych oddziaływań na środowisko, formy ochrony przyrody, w tym również cel i przedmiot ochrony obszarów Natura 2000 oraz na ich integralność. W przypadku stwierdzenia, iż zaproponowane rozwiązania nie wyeliminują negatywnych oddziaływań należy zaproponować rozwiązania alternatywne.

Zgodnie z wytycznymi Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku informacje zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko powinny być opracowane stosownie do stanu współczesnej wiedzy i metod oceny oraz dostosowane do zawartości i stopnia szczegółowości projektowanego dokumentu oraz etapu przyjęcia tego dokumentu w procesie opracowywania projektów dokumentów powiązanych z tym dokumentem. W prognozie oddziaływania na środowisko uwzględnia się informacje zawarte w prognozach oddziaływania na środowisko sporządzonych dla innych, przyjętych już dokumentów, powiązanych z projektem dokumentu będącego przedmiotem postępowania (art. 52 ust. 1 i ust. 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko).

Zgodnie z art. 54. ust. 1 i w związku z art. 57 ust. 1 pkt. 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* oraz prognoza oddziaływania dokumentu na środowisko podlega opiniowaniu przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku.

Marszałek Województwa Podlaskiego pismem z dnia 26 sierpnia 2021 roku, zwrócił się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o zaopiniowanie projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku pismem z dnia 22 września 2021 roku (znak: WPN.410.2.4.2021.EC) wydał pozytywną opinię do projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.

Prognoza w odniesieniu do występujących na terenie województwa podlaskiego form ochrony przyrody, obszarów Natura 2000, siedlisk cennych przyrodniczo oraz korytarzy ekologicznych wskazuje, że nie przewiduje się znaczącego negatywnego oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośredniego, pośredniego, wtórnego, skumulowanego, średnioterminowego, długoterminowego i stałego. Ze względu na bardzo duży obszar, którego dotyczy Program oraz liczbę przewidzianych do realizacji zadań indywidualna ocena oddziaływania dokumentu na każdy z obszarów cennych przyrodniczo jest niemożliwa. Dodatkowo poziom szczegółowości dokumentu nie pozwala na odniesie się do konkretnych lokalizacji inwestycji w odniesieniu do większości planowanych zadań. W przypadku zadań na obszarach Natura 2000 konieczne jest rozważenie czy planowana inwestycja może znacząco wpłynąć na ekosystem terenów chronionych.

4. UWAGI I WNIOSKI ZGŁOSZONE PODCZAS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Projekt *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko został udostępniony społeczeństwu w celu zapewnienia jego udziału w procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. 26 sierpnia 2021 r. uchwałą Zarządu Województwa Podlaskiego projekt *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wraz z prognozą oddziaływania na środowisko został skierowany do opiniowania i konsultacji społecznych.

30 sierpnia 2021 roku obwieszczenie zawierające elementy wymagane art. 39 ust. 1 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko zostało zamieszczone na tablicy ogłoszeń, w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, na stronie Urzędu oraz w prasie o zasięgu wojewódzkim „Kurier poranny” i „Gazeta Współczesna”. Konsultacje społeczne trwały od 31 sierpnia do 20 września 2021 roku.

Do projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* zostały wniesione uwagi, które przedstawiono w tabeli stanowiącej załącznik 2. Uwagi zgłoszone do projektu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* wraz z sposobem o ich uwzględnienia w dokumencie.

5. WYNIKI POSTĘPOWANIA DOTYCZĄCEGO TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO, JEŻELI ZOSTAŁO PRZEPROWADZONE

Postępowanie transgraniczne nie było wymagane i nie zostało przeprowadzone. Stwierdzono, że w przypadku *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* nie ma potrzeby przeprowadzania postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, a skutki realizacji założeń *Programu* nie będą miały znaczenia transgranicznego.

Organ opiniujący prognozę oddziaływania na środowisko (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku) nie wniósł w tym zakresie zastrzeżeń.

6. PROPOZYCJE DOTYCZĄCE METOD I CZĘSTOTLIWOŚCI PRZEPROWADZANIA MONITORINGU SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ DOKUMENTU

Zgodnie z wymogami dyrektyw i obowiązujących przepisów prawa w prognozie zaleca się prowadzenie monitoringu efektów realizacji założeń *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* w zakresie opisanym poniżej.

Celem monitoringu jest opisanie zmian stanu środowiska w wyniku realizacji założeń *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* i sprawdzenie, czy założone środki łagodzące przyniosły spodziewany efekt. W tym celu należy wykorzystać funkcjonujący na terenie województwa system monitoringu środowiska przyrodniczego prowadzony przez różne instytucje.

W województwie podlaskim monitoring jakości środowiska prowadzony jest przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku za pośrednictwem Regionalnego Wydziału Monitoringu Środowiska GIOŚ w Białymstoku.

Monitoring efektów realizacji *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku* powinien obejmować wskaźniki presji na środowisko i stanu środowiska, a także wskaźniki społeczno-ekonomiczne.

Wskaźniki stanu środowiska i zmiany presji na środowisko:

- stan jakości powietrza atmosferycznego - wielkość emisji zanieczyszczeń ze źródeł grzewczych i komunikacyjnych do atmosfery;

- jakość wód stojących, płynących i podziemnych, jakość wody do picia oraz spełnienie przez wszystkie te rodzaje wód wymagań jakościowych obowiązujących w Unii Europejskiej;
- uciążliwość hałasu, przede wszystkim komunikacyjnego.

W nawiązaniu do wykonywanych ocen realizacji celów i zadań oraz dodatkowo monitoringu efektu realizacji oraz na podstawie ustawy *Prawo Ochrony Środowiska* (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 z późn. zm.) konieczne będzie sporządzanie co 2 lata raportu przez organ wykonawczy województwa z realizacji Programu ochrony środowiska.

ZAŁĄCZNIK 1.

Tabela 2. Ocena wpływu na środowisko realizacji proponowanych zadań Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku

Typy zadań	Woda	Powietrze	Klimat	Klimat akustyczny	Powierzchnia ziemi	Rośliny i zwierzęta	Różnorodność biologiczna	Zasoby naturalne	Krajobraz	Ludzie	Zabytki	Dobra materialne
Ochrona klimatu i jakości powietrza												
Termomodernizacja budynków i poprawa efektywności energetycznej	0	+	+	0	0	0/-	0	0	0	+	+	+
Budowa i modernizacja energooszczędnego oświetlenia budynków i dróg	0	+	+	0	0	0	0	+	0	+	0	0
Budowa i modernizacja istniejącej sieci ciepłowniczej	0	+	+	0	-	0	0	0	0	+	+	0
Rozwój instalacji paneli fotowoltaicznych i instalacji opartych na OZE	0	+	+	0	0	0/-	0	+	0/-	+	0	0
Poprawa efektywności energetycznej i organicznie niskiej emisji	0	+	+	0	0	+	0	+	+	+	+	+
Zakup niskoemisyjnych samochodów i stworzenie niezbędnej infrastruktury do ich użytkowania	0	+	+	+	0	0	0	0	0	+	+	+
Budowa i rozbudowa ścieżek rowerowych	0	+	+	+	0	0	0	+	0	+	+	+
Prowadzenie badań w celu monitorowania jakości powietrza	0	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	0
Opracowanie i aktualizacje programów ochrony środowiska w tym programów ochrony powietrza, planów gospodarki niskoemisyjnej oraz planów adaptacji do zmian klimatu	0	+	+	+	0	+	0	+	0	+	0	0
Zagrożenia hałasem												
Budowa i przebudowa dróg	0/-	+/-	+/-	+/-	0/-	-	0/-	0/-	-	+/-	+/-	-
Modernizacja ośrodka rehabilitacji	0	+	+	0	0	0	0	+	+	+	0	+
Opracowywanie i aktualizacje istniejących programów ochrony przed hałasem oraz uwzględnienie zagrożenia przy sporządzaniu dokumentów miejscowych	0	0	0	+	0	+	0	0	0	+	+	+
Pomiary poziomu hałasu oraz realizacja monitoringu środowiska w zakresie hałasu	0	0	0	+	0	0	0	0	0	+	+	+

Typy zadań	Woda	Powietrze	Klimat	Klimat akustyczny	Powierzchnia ziemi	Rośliny i zwierzęta	Różnorodność biologiczna	Zasoby naturalne	Krajobraz	Ludzie	Zabytki	Dobra materialne
Pola elektromagnetyczne												
Prowadzenie monitoringu terenów zagrożonych nadmiernym promieniowaniem elektromagnetycznym	0	0	0	0	0	+	0	0	0	+	0	0
Gospodarowanie wodami												
Rewitalizacja rzek i terenów przyległych	+	0	0	0	0	-	-	0	0	0	0	0
Budowa i modernizacja urządzeń wodnych, obiektów hydrotechnicznych wraz z towarzyszącą im infrastrukturą w celu poprawy retencji zlewni	+	0	0	0	0	-	-	0	0	+	+	+
Budowa kanalizacji deszczowej	+	0	0	0	0	0	0	+	0	+	+	+
Gospodarka wodno-ściekowa												
Przebudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody wraz z infrastrukturą towarzyszącą	+	0	0	0	-	0	0	+	0	+	0	0
Budowa i modernizacja ujęć wody z infrastrukturą towarzyszącą	+	0	0	0	-	0	0	0/-	0	+	0	0
Rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej	+	0	0	0	0/-	0	0	-	0	+	0	0
Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej	+	0	0	0	+/-	0	0	0	0	-	0	0
Budowa i modernizacja indywidualnych systemów oczyszczania ścieków	+	0	0	0	+/-	0/-	0	0/+	0	+	0	0
Prowadzenie badań w zakresie jakości wody	+	0	0	0	0	+	+	+	0	+	0	0
Budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków	+	0	0	0	+/-	0/-	0	+	0/-	+	0	0

Typy zadań	Woda	Powietrze	Klimat	Klimat akustyczny	Powierzchnia ziemi	Rośliny i zwierzęta	Różnorodność biologiczna	Zasoby naturalne	Krajobraz	Ludzie	Zabytki	Dobra materialne
Zasoby geologiczne												
Prowadzenie baz danych zawierających informacje o surowcach i złożach kopalin	0	0	0	0	+	0	0	+	0	0	0	+
Tworzenie i aktualizacje map	0	0	0	0	+	0	0	+	0	+	0	+
Gleby												
Rekultywacja gleb i terenów poeksploatacyjnych	0	0	0	0	+	+	+	+	+	+	0	0
Badania jakości gleby	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0
Gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów												
Unieszkodliwianie wyrobów zawierających azbest	0	+	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0
Budowa i modernizacja PSZOK	+	0	0	0	+	+	0	0	+	+	0	0
Rozwój systemów selektywnego zbierania odpadów	+	0	0	0	+	+	+	0/+	+	+	0	+
Modernizacja i rozbudowa instalacji do przetwarzania odpadów	+	0/-	0	0	+/-	+	0	0	+	+	0	+
Rekultywacja nieczynnego wysypiska odpadów komunalnych	+	0/+	0/+	0	+	+	0	0	+	+	0	0
Prowadzenie baz danych, wydawanie pozwoleń oraz aktualizacja programów w zakresie gospodarowania odpadami	+	0	0	0	+	+	0	+	+	+	0	+

Typy zadań	Woda	Powietrze	Klimat	Klimat akustyczny	Powierzchnia ziemi	Rośliny i zwierzęta	Różnorodność biologiczna	Zasoby naturalne	Krajobraz	Ludzie	Zabytki	Dobra materialne
Zasoby przyrodnicze												
Tworzenie i konserwacja terenów zielni	0	0/+	+	0/+	0/+	+	+	0	+	+	0	0
Prowadzenie gospodarki leśnej i czynna ochrona siedlisk oraz gatunków	0	+	+	0/+	+	+	+	0/+	+	+	0	0
Wykupy gruntów na terenach chronionych	0	0/+	+	0	0/+	+	+	+	0/+	-	+	0
Eliminacja obcych gatunków inwazyjnych	0/+	0	+	0	0	+	+	0	0	+	0	0
Prowadzenie działań na rzecz utrzymania populacji żubra	0	0	0/+	0	0	+	+	0	+	+	0	0
Inwentaryzacja i monitoring zasobów przyrodniczych	+	+	+	0/+	0/+	+	+	0	0/+	+	0	0
Opracowanie i aktualizacje planów i programów ochrony przyrody	+	+	+	+	+	+	+	+	0/+	+	0	0
Wydawanie pozwoleń zintegrowanych oraz naliczanie opłat za korzystanie ze środowiska	0	0	+	0/+	0/+	+	+	+	0	+/-	0	0/-
Działania w zakresie edukacji ekologicznej	+	+	+	0/+	+	+	+	0/+	0	+	+	+
Zagrożenia poważnymi awariami												
Poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym poprzez m.in. doświetlenie przejść dla pieszych, utrzymanie oznakowania pionowego i poziomego	0	0	0	0	0	0	0	0	0/-	+	0	+
Doposażenie jednostek ratownictwa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	+
Modernizacja i doposażenie ośrodków szkoleniowych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	+

źródło: opracowanie własne

ZAŁĄCZNIK 2.

Tabela 3. Uwagi wniesione do projektu Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku wraz z sposobem ich uwzględnienia.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
1	Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku	Program, str. 134 Prognoza, str. 156 - tabela Strefy ochrony gatunkowej na terenie województwa podlaskiego	Aktualizacja danych dotyczących stref ochrony gatunkowej na terenie województwa.	Aktualizacja danych dotyczących stref ochrony gatunkowej na terenie województwa podlaskiego zgodnie z przesłanym załącznikiem nr 1.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
2		tabela 34. <i>Rezerwy przyrody w województwie podlaskim</i> , Program, str. 118, poz. 86	Informacje dotyczące rezerwatu Toboły - "powiat Białystok."	Poprawa zapisu: "powiat Białystok" zmienić na "powiat białostocki."	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
3		tabela 29. <i>Rezerwy przyrody w województwie podlaskim</i> , Prognoza, str. 140, poz. 86	Informacje dotyczące rezerwatu Toboły - "powiat Białystok."	Poprawa zapisu: "powiat Białystok" zmienić na "powiat białostocki."	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
4	GIOŚ – RWMŚ w Białymstoku	Rozdział 1.3. <i>Metodyka i tok pracy</i> str. 8	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska nie jest wykonawcą oceny jakości powietrza tylko GIOŚ RWMŚ w Białymstoku.	Ocena jakości powietrza opiera się na danych z roku 2020, ponieważ na etapie opracowywania dokumentu zostały one udostępnione przez GIOŚ - Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Białymstoku.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
5		Rozdział 1.3. <i>Metodyka i tok pracy</i> str. 9	Regionalnych Wydziałów Monitoringu Środowiska jest wiele w kraju.	Nazwy instytucji : Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Białymstoku	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
6		Rozdział 3.1.5. <i>Jakość powietrza atmosferycznego</i> str. 26	W 2020r. w Hajnówce oraz w Łomży wyznaczono obszar przekroczeń dla PM _{2,5} jednak w latach poprzednich wg ocen jakości powietrza obszarem przekroczeń była Łomża.	Obowiązujące standardy dla pyłu drobnego PM _{2,5} przekraczane są rokrocznie w strefie podlaskiej, gdzie obszarem przekroczeń jest miasto Łomża.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
7	Biebrzański Park Narodowy	tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , str. 174	tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , Ochrona zasobów wodnych, zapis: "zatrzymanie wody przez ograniczenie stosowania zabiegów melioracyjnych w rolnictwie."	Sugeruje się zastąpienie terminu "zabiegi melioracyjne", bardziej precyzyjnym "melioracje odwadniające" lub "zabiegi odwadniające."	uwzględniono Zastosowano zapis: „Zwiększenie retencji wody w zlewniach przez poprawne funkcjonowanie systemów melioracyjnych w rolnictwie” we wskazanym miejscu.
8		Program, str. 100, 138 - opis stanu Biebrzańskiego Parku Narodowego po pożarze; Prognoza, str. 123, 160	Akapit zawierający informacje o pożarze Biebrzańskiego Parku Narodowego w kwietniu 2020 roku.	Sugeruje się zastąpienie przereparowanego tekstu, informacjami źródłowymi.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
9		podrozdział 3.9.1. <i>Obszary i obiekty prawnie chronione</i> , str. 114	3.9.1. Obszary i obiekty prawnie chronione, akapit pierwszy	Na końcu pierwszego akapitu pozostawiono omyłkowo przypisek roboczy, który należy usunąć.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
10		tabela 32. <i>Parki narodowe w województwie podlaskim</i> , str. 115	W tabeli 32. <i>Parki narodowe w województwie podlaskim</i> , kolumna z wskazanymi gminami nie odpowiada właściwej pozycji z kolumny <i>powiat</i>	Ujednoczenie informacji dotyczących gmin i powiatów na terenie których znajdują się wymienione parki narodowe.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
11		tabela 35. <i>Obszary chronionego krajobrazu w województwie podlaskim</i> , str. 121	W tabeli 35. Obszary chronionego krajobrazu w województwie podlaskim, Biebrzański Park Narodowy	Dopisanie informacji dla Biebrzańskiego Parku Narodowego odnośnie położenia częściowo w powiecie monieckim (gm. Goniądz).	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
12	osoba fizyczna	Program, str. 15; Prognoza, str.41	Zapis dotyczący nasilenia niekorzystnych zmian klimatycznych odnoszący się również do terenów górskich.	Usunięcie zapisu dotyczącego terenów górskich.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie.
13		Program, str. 28	Zanieczyszczenie światłem	Chodzi o precyzyjne kierowanie strumienia świetlnego i stosowanie systemów sterowania i regulacji światła, szczególnie na terenach aglomeracji, miejskich oraz rolniczych (uprawy szklarniowe).	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie.
14		Program, str. 30; Prognoza, str.57	Energia wytwarzana z odnawialnych źródeł energii - uszczegółowienie	Uszczegółowić, że nie tylko źródła geotermiczne, ale ze względu na rozwój technologii należy uwzględnić ciepło zawarte w powietrzu i w wodzie (powietrzne i wodne pompy ciepła)	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie zgodnie z art. 135 Ustawy o odnawialnych źródłach energii.
15		Program, str. 30; Prognoza, str.57	Energia wytwarzana z odnawialnych źródeł energii - uszczegółowienie	Dodać "a także energię z wodoru"	Akapit został zaktualizowany zgodnie z definicją odnawialnych źródeł energii zgodnie z art. 135 ustawy o odnawialnych źródłach energii.
16		Program, str. 30	Działania sprzyjające rozwojowi wytwarzania energii z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.	Dodać "współpraca z ośrodkami naukowymi w zakresie wykorzystania energii odnawialnej i OZE"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w rozdziale 5.2. Uczestnicy wdrażania programu.

Podsumowanie i uzasadnienie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko
Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
17		Program, str. 30; Prognoza, str.57	Warunki województwa korzystne do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych.	Dopisać "kinetycznej i potencjalnej"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy we wskazanym miejscu.
18		Program, str. 30; Prognoza, str.57	Warunki województwa korzystne do wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych.	Należy odnieść się do zasobów ciepła w powietrzu i wodzie do zastosowania w pompach ciepła (zasoby energetyczne nie odbiegające znacząco od innych regionów Polski).	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
19		tabela 7. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: ochrona klimatu i jakości powietrza</i> , Program, str. 31	Mocne strony	Dopisać: "silne grono ekspertów w ośrodkach naukowych na terenie województwa podlaskiego"	uwzględniono Zapisy zawarte w rozdziale 5.2. Uczestnicy wdrażania programu
20		tabela 7. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: ochrona klimatu i jakości powietrza</i> , Program, str. 31	Słabe strony	Dopisać: "brak map solarnych na terenie województwa, szczególnie w miastach i aglomeracjach"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
21		tabela 7. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: ochrona klimatu i jakości powietrza</i> , Program, str. 31	Szanse: wdrażanie Europejskiego Zielonego Ładu	Dopisać: "potencjał naukowy z kompetencjami w zakresie OZE i efektywności energetycznej"	uwzględniono Zapisy zawarte w rozdziale 5.2.
22		tabela 1. <i>Obszary interwencji, cele i kierunki interwencji Programu ochrony środowiska województwa podlaskiego do 2030 roku</i> , Prognoza, str. 9, Projekt, str. 174	Cele 1. Ochrona klimatu i jakości powietrza	Dopisać: "Ograniczenie zanieczyszczenia świetlnego"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
23		tabela 1. <i>Obszary interwencji, cele i kierunki interwencji Programu ochrony środowiska województwa podlaskiego do 2030 roku</i> , Prognoza, str. 9, Program str. 174	Kierunki 1. Ochrona klimatu i jakości powietrza	Dopisać: "- monitoring zanieczyszczenia świetlnego na obszarach miast i terenów z uprawami szklarniowymi oraz oświetlonych dróg, - ochrona człowieka, fauny i flory przed niekorzystnym oddziaływaniem zanieczyszczenia świetlnego, - rozwój systemów zarządzania oświetleniem i poprawy bezpieczeństwa na drodze oraz energooszczędności instalacji oświetleniowych"	uwzględniono Zaktualizowano zapis poprzez dodanie celu 1.5: Monitoring zanieczyszczenia świetlnego w celu ochrony człowieka, fauny i flory.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
24		Prognoza, str. 34	Elementy środowiska, dla których przeanalizowano wpływ działań.	Brak w zakresie analizy zanieczyszczenia świetlnego	nie uwzględniono Zakres analizy określa art 51 ust. 2 Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko
25		Prognoza, str. 41	Działania o charakterze horyzontalnym	Uszczegółowienie czy edukacja ekologiczna należy do działań horyzontalnych.	Edukacja ekologiczna należy do działań o charakterze horyzontalnym.
26		Prognoza, str. 54	Zanieczyszczenie światłem	Chodzi o precyzyjne kierowanie strumienia świetlnego i stosowanie systemów sterowania i regulacji światła, szczególnie na terenach aglomeracji, miejskich oraz rolniczych (uprawy szklarniowe).	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie.
27		Prognoza, str. 56	Odnawialne źródła energii. Działania przyczyniające się do rozwoju wytwarzania energii elektrycznej.	Dopisać: "- zapewnienie większej efektywności gospodarowania energią elektryczną, - wykorzystywanie energii światła dziennego szczególnie w budynkach użyteczności publicznej"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie.
28		Prognoza, str. 57, Program, str. 31	Odnawialne źródła energii. Rodzaje zasobów energii odnawialnej - energia słoneczna.	Dopisać: "jednak ze względu na uwarunkowania klimatyczne regionu, korzystne jest wykorzystanie energii słonecznej w systemach fotowoltaicznych"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
29	osoba fizyczna	Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Uszczegółowienie największej częstości występowania wiatru.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
30		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Uszczegółowienie średniej temperatury powietrza, wartości wzrostu, tempo wzrostu.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i uzupełniono dane w akapicie.
31		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Uszczegółowienie informacji na temat przymrozków.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy i

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
					uzupełniono dane w akapicie.
32		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Usunięcie zapisu "okiść" - termin nie występuje w meteorologii.	nie uwzględniono Okiść jest pojęciem występującym np. w leśnictwie.
33		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Poprawka dotycząca braku tendencji występowania silnego mrozu.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
34		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.1.Warunki klimatyczne	Poprawka dotycząca braku występowania intensywnej mgły lub szadzi.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
35		Program, str. 13; Prognoza, str. 39	3.1.2. Tendencje zmian klimatu	Uszczegółowienie zapisu: "od końca XIX wieku klimat wykazuje systematyczną tendencję !!! do wzrostu temperatury powietrza ze znaczącym wzrostem od roku 1989."	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
36		Program, str. 14; Prognoza, str. 39	3.1.2. Tendencje zmian klimatu	Uszczegółowienie zapisu: - "zaznaczył się spadek wysokości maksymalnych opadów 5-dobowych przebiegający wzdłuż pasa od Słubic i Gorzowa Wlkp., poprzez Suwalszczyznę po południową część Podlasia, w latach 1990–2000 tendencja malejąca tego wskaźnika widoczna była na Mazurach i Suwalszczyźnie; zdanie zawiera sprzeczność" - "w ciągu ostatnich 60 lat obserwuje się rosnącą częstotliwość zjawiska suszy, w latach 1951 – 1981 na terenie Polski susze wystąpiły 6 razy, a w latach od 1982 do 2011 – 18 razy; od początku XXI wieku tj. w latach 2001–2011, (a 2011-2020?) susze wystąpiły 9 razy w różnych okresach roku; bezpośrednie przyczyny występowania suszy w Polsce (to nie jest przyczyna!) to utrzymujące się przez ponad 10 dni okresy bezopadowe z niską temperaturą powietrza w zimie – przy braku opadów i pokrywy śnieżnej, (to w zimie są susze???) utrzymywanie się w okresie wiosenno-letnim wysokiej temperatury z silną insolacją, brakiem opadów i bardzo słabym	uwzględniono Opis dokonany na podstawie ww.klimada.mos.gov.pl Zaktualizowano część zapisów we wskazanym miejscu.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
				wiatrem oraz długimi okresami trwania od 15 do 20 dni" - "wzrost występowania huraganów, w których prędkości wiatru okresowo przekracza 30–35 m/s; na wiatry huraganowe najbardziej narażony jest m.in. szeroki, równoleżnikowy pas Polski północnej po Suwalszczyznę" - w Polsce nie występują huragany	
37		Program, str. 15; Prognoza, str. 41	Rekomendowane kierunki działań adaptacyjnych dla województwa podlaskiego	Sugerowane poprawki: "- ochrona przeciwpowodziowa obszarów położonych na terenach zalewowych, - uwzględnienie oczekiwanych zmian klimatu w obszarach górskich (Podlasie nie ma gór !!!!) zarówno w aspekcie zmian bioróżnorodności jak i składu gatunkowego lasów, warunków rozwoju turystyki (zwłaszcza zimowej), jak również ochronie przeciwpożarowej i przeciwsuwiskowej, Nie dotyczy woj. podlaskiego - rozwój systemów odprowadzania wód opadowych w miastach, a także zwiększenie wykorzystania tych wód dla potrzeb gospodarczych zwłaszcza na obszarach wiejskich, a miejski nie ? – dlaczego ? - zwiększanie świadomości przedsiębiorców (to nie ludność??) i ludności na temat zagrożeń wynikających z nasilenia niekorzystnych zmian klimatycznych na prowadzenie działalności gospodarczej, szczególnie na terenach górskich. Nie dotyczy woj. podlaskiego - przygotowanie nowej oferty turystycznej dla mieszkańców miejscowości turystycznych i turystów w sytuacji zmniejszonej pokrywy śnieżnej i ograniczonego dostępu do wody. Ponadto rekomenduje się skoordynowanie działań z landem Saksonii realizującym strategię adaptacyjną. To dotyczy obszarów tylko gór, ale nie Podlasia"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w całym akapicie.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
38		Program, str. 16; Prognoza, str. 41	3.1.3. Adaptacja do zmian klimatu	Usunięcie części informacji dotyczących ochrony i rozwoju zadrzewień.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
39		Program, str. 16; Prognoza, str. 41	3.1.3. Adaptacja do zmian klimatu	Informacja dotycząca bujnego ulistnienia i pustynnienia.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
40		tabela 1. <i>Zmiany wskaźników klimatycznych w Białymstoku</i> , Program, str. 16; Prognoza, str. 42	tabela 1. <i>Zmiany wskaźników klimatycznych w Białymstoku</i>	Usunięcie tabeli	nie uwzględniono Prezentacja graficzna lub tabelaryczna jest elementem wzbogacającym jakość dokumentu i podsumowania opisywanych danych.
41		Program, str. 18; Prognoza, str. 42	3.1.4. Emisja substancji do powietrza	Zbyt rozciągnięty tekst, za długi, jak na rangę zanieczyszczenia, przy najmniejszym w Polsce ładunku zanieczyszczeń.	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
42		Program, str. 23; Prognoza, str. 49	3.1.4. Emisja substancji do powietrza	Uwagi dotyczące zapisu na temat niskiej emisji oraz braku alternatywnego paliwa dla ogrzewania indywidualnego mieszkańców terenów wiejskich.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
43		Ryc. 3. <i>Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w powiatach województwa podlaskiego w 2019 r.</i> , Program, str. 24, Prognoza, str. 50	3.1.4. Emisja substancji do powietrza	Brak opisu i interpretacji danych z Ryc. 3. <i>Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności w powiatach województwa podlaskiego w 2019 r.</i>	nie uwzględniono Program ochrony środowiska nie wyznacza planów gazyfikacji województwa.
44		Program, str. 27; Prognoza, str. 53	3.1.6. Chemizm opadów atmosferycznych i depozycja substancji z powietrza	Usunięcie akapitu dotyczącego metodyki stanu środowiska oraz sugerowanie zmiany źródła danych na wyniki monitoringu zintegrowanego.	nie uwzględniono Przywołana metodyka służy pokazaniu zakresu badanych parametrów. Państwowy Monitoring Środowiska, z którego korzystano jest zgodnie z Wytocznymi rekomendowanym źródłem danych.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
45		Program, str. 27	3.1.6. Chemizm opadów atmosferycznych i depozycja substancji z powietrza	Uszczegółowienie przyczyn i działań związanych z zahamowaniem wzrostu pH opadów na Suwalszczyźnie.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
46		Program, str. 28; Prognoza, str. 54	3.1.7. Zanieczyszczenie światłem	Uwaga dotycząca bytowania roślin.	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
47		Program, str. 30; Prognoza, str.57	3.1.8. Odnawialne źródła energii - Łączna moc instalacji OZE 365,533 MW.	Usunięcie wartości po przecinku, które zdaniem Autora komentarza nie są istotne.	nie uwzględniono Dane pochodzą z URE i są z nimi zgodne.
48		Program, str. 31; Prognoza, str.58	3.1.8. Odnawialne źródła energii - energia wodna	Dopisać: "Ale winna być popierana w działaniach prośrodowiskowych."	nie uwzględniono Celowość rozwoju OZE z wody wskazują cele i zadania ujęte w Programie.
49		tabela 7. Analiza SWOT w obszarze interwencji: ochrona klimatu i jakości powietrza, Program, str. 31	Zagrożenia	Poprawa zapisu: "rozlewanie się (styl) obszarów zwartej zabudowy; wzrost udziału powierzchni betonowych i nieprzepuszczalnych"	nie uwzględniono Jest to termin stosowany m. in. w materiałach dotyczących planowania przestrzennego.
50		Ryc. 5. Sieć drogowa i kolejowa w województwie podlaskim, Program, str. 35	Ryc. 5. Sieć drogowa i kolejowa w województwie podlaskim	Usunięcie ryciny	nie uwzględniono Rycina prezentuje układ dróg i sieć kolejową w województwie podlaskim.
51		Program, str. 40; Prognoza, str. 66	3.2.2. Hałas przemysłowy	Sugerowane uszczegółowienie o hałas związany z pracą tartaków na terenach wiejskich	nie uwzględniono Tartak (niezależnie od lokalizacji) to działalność przemysłowa, dlatego nie ma potrzeby osobnego traktowania, ponadto odniesienie do hałasu na terenach wiejskich nie ma odniesienia w przepisach prawa.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
52		Program, str. 47	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Zmiana nazwy nagłówka na "Presje wywierane na stan ekologiczny wód"	nie uwzględniono Nazwa rozdziału odnosi się zarówno do stanu jakościowego jak i ilościowego wód
53		Program, str. 47; Prognoza, str. 73	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Uwagi do akapitu związanego z działaniami mającymi wpływ na stan zasobów wodnych: "- zmiany hydromorfologiczne ekosystemów wodnych, (bo woda nie podlega zmianom morfologicznym !!!) - A melioracja nie ma wpływu? - A gospodarka rybacka (niewłaściwa) - ichtioeutrofizacja nie występuje w woj. podlaskim? - A obiekty hydrotechniczne – zbiorniki nie mają wpływu na stan ekologiczny?"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
54		Program, str. 48; Prognoza, str. 73	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Uszczegółowienie akapitu na temat ilości oczyszczonych ścieków.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
55		Program, str. 48; Prognoza, str. 73	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Porównywanie z rokiem poprzednim dla planu 10 letniego jest mało zrozumiałe, zresztą w innych podpunktach też takie coś jest czynione. Winno się pokazywać trend 10-20 letni – wtedy jest sens porównań.	nie uwzględniono Wytyczne mówią o wskazaniu odniesienia się do zmian względem ostatniego Raportu z POŚ co zostało uczynione w dokumencie.
56		Program, str. 48; Prognoza, str. 73	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Uszczegółowienie czy w województwie podlaskim jest bardzo wysokie zużycie nawozów - strefy azotanowe to < 1% użytków rolnych. Sugestia, że nie ma sensu wskazywania takich informacji. Odnośnie nawozów - nieumiejętne ich stosowanie przy niskich dawkach daje zanieczyszczenie – tzw. dobra praktyka rolnicza.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
57		Program, str. 48; Prognoza, str. 74	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Uszczegółowienie informacji o występowaniu leju depresyjnego Wasilków - Jurowce w okresach suszy.	uwzględniono Występowanie lejów depresyjnych związane jest z zagrożeniem zdefiniowanym jako: niewłaściwie monitorowany pobór wód, w Analizie SWOT w obszarze interwencji: Gospodarka wodno - ściekowa
58		Program, str. 48; Prognoza, str. 74	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Uwaga dotycząca wpływu na wielkość zasobów zmian stosunków wodnych.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
59		Program, str. 48; Prognoza, str. 74	3.4.1. Presje wywierane na stan wód	Poprawa zapisów dotyczących depozycji zanieczyszczeń z atmosfery.	nie uwzględniono Opis dokonany na podstawie opracowania: Stan środowiska w województwie podlaskim. Raport 2020, GIOŚ, RWMŚ w Białymstoku, Białystok 2020.
60		Program, str. 53	3.4.2. Wody podziemne	Uszczegółowienie tendencji wielkości zasobów wód podziemnych.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy w rozdziale 3.4.
61		tabela 19. <i>Klasy jakości wód podziemnych w punktach pomiarowych na podstawie badań monitoringowych przeprowadzonych w 2019 r.</i> , Program, str. 53; Prognoza, str. 79	3.4.2. Wody podziemne, tabela 19. <i>Klasy jakości wód podziemnych w punktach pomiarowych na podstawie badań monitoringowych przeprowadzonych w 2019 r.</i>	Sugerowanie usunięcia tabeli 19. <i>Klasy jakości wód podziemnych w punktach pomiarowych na podstawie badań monitoringowych przeprowadzonych w 2019 r.</i>	nie uwzględniono Prezentacja graficzna lub tabelaryczna jest elementem wzbogacającym jakość dokumentu i podsumowania opisywanych danych.
62		Program, str. 52; Prognoza, str. 80	3.4.2. Wody podziemne	Uszczegółowienie przyczyny osiągnięcia jedynie dobrego stanu wód.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
63		Program, str. 55; Prognoza, str. 80	3.4.3. Wody powierzchniowe	Poprawa zapisów dotyczących wód powierzchniowych na terenie województwa.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
64		Program, str. 55; Prognoza, str. 80	3.4.3. Wody powierzchniowe	Uszczegółowienie ilości jezior.	uwzględniono Dodano informację na temat źródła danych.
65		Program, str. 55; Prognoza, str. 80	3.4.3. Wody powierzchniowe	Usunięcie jeziora Gorbacz.	nie uwzględniono Zgodnie z Centralnym Rejestrem Form Ochrony Przyrody prowadzonym przez GDOŚ, jezioro Gorbacz jest objęte ochroną w formie rezerwatu, którego celem ochrony jest zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych torfowisk wysokich, przejściowych i niskich wraz z humotroficznym jeziorem w końcowej fazie lądowania i relikdami flory postglacjalnej oraz ostoi cietrzewia.
66		Program, str. 55; Prognoza, str. 80	3.4.3. Wody powierzchniowe	Uszczegółowienie informacji na temat jezior z okresu zlodowacenia środkowopolskiego.	uwzględniono Wykreślono ostatnie zdanie akapitu sugerujące, że na terenie województwa funkcjonują inne jeziora pochodzące z okresu zlodowacenia środkowopolskiego.
67		Ryc. 9. <i>Sieć hydrograficzna województwa podlaskiego na tle zlewni jednolitych części wód powierzchniowych</i> , Program, str. 56	3.4.3. Wody powierzchniowe, Ryc. 9. <i>Sieć hydrograficzna województwa podlaskiego na tle zlewni jednolitych części wód powierzchniowych</i>	Sugerowane usunięcie lub zmiana Ryc. 9. <i>Sieć hydrograficzna województwa podlaskiego na tle zlewni jednolitych części wód powierzchniowych</i>	uwzględniono Zmieniono tytuł ryciny, który teraz jest stosowniejszy do prezentowanych danych.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
68		Program, str. 59; Prognoza, str.85	3.4.3. Wody powierzchniowe	W akapicie Ocena stanu jednolitych części wód rzecznych usunąć zapis: "JCWP uzyskuje dobry stan wód, gdy jej stan chemiczny jest dobry i jednocześnie stan/potencjał ekologiczny jest co najmniej dobry."	nie uwzględniono Zapis zgodny z treścią akapitu.
69		Program, str. 59; Prognoza, str.85	3.4.3. Wody powierzchniowe	Dodać informacje o przyczynie złego stanu wód w na terenie obszaru tak mało zurbanizowanego i mało zanieczyszczonego chemicznie.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
70		Program, str. 59; Prognoza, str.85	3.4.3. Wody powierzchniowe	Dodać informacje o przyczynie prawidłowości, że im mniejsza rzeka, tym gorszy stan rzeki, oraz wyjaśnienie, że rzeki o 100% lesistości też mają bardzo zły stan ekologiczny.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
71		Program, str. 59; Prognoza, str.85	3.4.3. Wody powierzchniowe	Wyjaśnienie, dlaczego większe rzeki osiągają dobry stan, pomimo, że są zasilane zanieczyszczonymi dopływami.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
72		Program, str. 59; Prognoza, str.85	3.4.3. Wody powierzchniowe	Wyjaśnienie, dlaczego w jeziorach o stanie poniżej dobrego znajduje się Park Narodowy.	nie uwzględniono Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody park narodowy powołuje się celem zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
73		tabela 21. Ocena stanu jednolitych części wód rzecznych na podstawie badań monitoringowych za lata 2014-2019, Program, str. 60	tabela 21. Ocena stanu jednolitych części wód rzecznych na podstawie badań monitoringowych za lata 2014-2019	Sugerowane usunięcie tabeli 21. Ocena stanu jednolitych części wód rzecznych na podstawie badań monitoringowych za lata 2014-2019	nie uwzględniono Prezentacja graficzna lub tabelaryczna jest elementem wzbogacającym jakość dokumentu i podsumowania opisywanych danych.
74		Program, str. 77	3.4.3. Wody powierzchniowe	Dodanie informacji o stanie ekologicznym zbiorników retencyjnych i kanałów.	nie uwzględniono Z powodu braku danych nie przedstawiono dokładniejszych informacji z wyszczególnieniem zbiorników retencyjnych i kanałów.
75		Program, str. 82; Prognoza str. 108	3.4.6. Zagrożenie suszą	Dodanie zapisu: "Klimatyczny bilans wodny regionu jest bardzo zmienny z roku na rok"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
76		Ryc. 11. Klimatyczny bilans wodny Polski dla wielolecia 1970-2015, Program, str. 83, Prognoza, str. 109	3.4.6. Zagrożenie suszą Ryc. 11. Klimatyczny bilans wodny Polski dla wielolecia 1970-2015	Obraz z mapy Polski zbyt uproszczony i nie daje podstaw do oceny zróżnicowania regionalnego problemu suszy.	nie uwzględniono Mapa służy zobrazowaniu klimatycznego bilansu wodnego, stopień szczegółowości wystarcza do sprawdzenia pożądanego danych.
77		Program, str. 84; Prognoza, str. 110	3.4.6. Zagrożenie suszą, akapit: "W odniesieniu do suszy rolniczej w granicach województwa podlaskiego występują tereny zagrożone suszą rolniczą w stopniu silnym i ekstremalnym, na terenach rolnych i leśnych zlewni Narwi. "	Poprawa zapisu: "chyba Bugu a nie Narwi, ale też górnej Biebrzy."	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
78		Program, str. 87; Prognoza, str. 113	3.4.6. Zagrożenie suszą	Sugerowane usunięcie podpunktu "działania na rzecz ograniczenia emisji" zawartego w działaniach uzupełniających PPSS.	nie uwzględniono Zapisy zgodne z przytoczonym źródłem danych - PPSS.
79		Program, str. 87; Prognoza, str. 113	3.4.6. Zagrożenie suszą	Uszczegółowienie informacji czy zbiornik zaporowy Siemianówka można uważać za obiekt małej retencji.	uwzględniono Dokonano zmiany tytułu podrozdziału na Zbiorniki retencyjne.
80		tabela 25. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami</i> , Program, str. 87	3.4.7. Tabela 25. Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami, Słabe strony	Podpunkt "dominujące w województwie użytkowanie rolnicze" - uszczegółowić, że zanieczyszczenie obszarowe pochodzenia rolniczego jest niewielkie	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
81		tabela 25. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami</i> , Program, str. 87	3.4.7. Tabela 25. Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami, Słabe strony	Uszczegółowienie o informacje dotyczące oczyszczalni bez usuwania fosforu.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
82		tabela 25. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami</i> , Program, str. 87	3.4.7. Tabela 25. Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami, Słabe strony	Uszczegółowienie o funkcjonowanie systemów melioracyjnych, które zdaniem Autora komentarza są źle wykorzystywane do retencji i nawadniania"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
83		tabela 25. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami</i> , Program, str. 88	3.4.7. Tabela 25. Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarowanie wodami, Zagrożenia	Wskazanie, że podpunkt "zanieczyszczenie cieków i zbiorników wodnych odpadami tworzyw sztucznych, w tym tzw. mikroplastikiem" należy szerzej odpisać w tekście.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
84		Program, str. 90; Prognoza, str. 115	Długość sieci wodociągowej	Okres porównywania danych.	nie uwzględniono Wytyczne mówią o wskazaniu odniesienia się do zmian względem ostatniego Raportu z POŚ co zostało uczynione w dokumencie.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
85		tabela 25. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby geologiczne</i> , Program, str. 100	3.6.1. Tabela 28. Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby geologiczne, Słabe strony	Zanieczyszczenie powietrza vide wzrost pH opadów w Suwałkach	uwzględniono Zaktualizowano zapis na stronie 28.
86		Rozdział 3.7. Gleby, Program, str. 99	3.7. Gleby	Zmiana systematyki gleb na aktualną	uwzględniono Usunięto starą systematykę, wstawiono informację o nowej systematyce Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego z 2019 r.
87		Program, str. 101	3.7 Gleby	Uwaga dotycząca ujęcia rżysk w wydzielonych użytkach.	nie uwzględniono Dane dotyczące pożarów rżysk są wskaźnikiem zaczerpniętym z Głównego Urzędu Statystycznego.
88		Ryc. 19. <i>Rodzaje gleb w województwie podlaskim</i> , Program, str. 103	3.7 Gleby, Ryc. 19. <i>Rodzaje gleb w województwie podlaskim</i>	Uwaga dotycząca nieaktualności przedstawionej mapy glebowej.	uwzględniono Wstawiono mapę z kompleksami glebowo - rolniczymi.
89		Program, str. 107; Prognoza, str. 131	3.7 Gleby	Uwaga dotycząca metodyki prowadzenia monitoringu chemizmu gleb ornych	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
90		Program, str. 108; Prognoza, str. 132	3.7 Gleby Zapis: "Do zagrożeń tych należą m.in. ubytek materii organicznej, zanieczyszczenie gleb i zasolenie."	Uszczegółowienie czy zagrożenia występują na terenie województwa.	nie uwzględniono Przedstawione zagrożenia mogą występować lokalnie.
91		Program, str. 108; Prognoza, str. 132	Badania za 2015 r. dla województwa, podpunkt: "w zakresie zanieczyszczenie gleb wielopierścieniowymi węglowodorami aromatycznymi (WWA) zarówno wg klasyfikacji IUNG, jaki wg rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 września 2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia oceny zanieczyszczenia powierzchni ziemi (Dz. U. z 2016 r. poz. 1395) - wszystkie ppk w województwie podlaskim zostały	Doprecyzowanie, dlaczego gleby na terenie województwa nie są zanieczyszczone WWA, natomiast w wodach zanieczyszczenia te występują i powodują obniżenie stanu ekologicznego do złego.	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
			sklasyfikowane jako gleby niezanieczyszczone"		
92		Program, str. 110	3.7 Gleby	Dopisanie informacji na temat innych zagrożeń dla gleb, takich jak: powstawanie gleb antropogenicznych, ubytek materii organicznej, murszenie torfów, zagęszczenie gleb, obniżenie lub utrata zdrowotności gleb.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
93		tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Program, str. 110	3.7. Gleby, tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Zagrożenia	Sugerowane usunięcie podpunktu "zanieczyszczenia obszarowe pochodzenia rolniczego" z uwagi, że zdaniem Autora dotyczy ono jedynie wód.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
94		tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Program, str. 110	3.7. Gleby, tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Zagrożenia	Podpunkt "degradacja gleb w wyniku zmian klimatu i niewłaściwych melioracji" sugeruje się uszczegółwić w tekście.	uwzględniono Zapis znajduje się w tekście nad tabelą.
95		tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Program, str. 110	3.7. Gleby, tabela 30. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gleby</i> , Zagrożenia	Wyjaśnienie zapisu w podpunkcie: "rozwój terenów zurbanizowanych kosztem cennych areałów."	Wyjaśnienie: cenny areał - teren cenny przyrodniczo.
96		tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Program, str. 117	tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Słabe strony	Poprawa podpunktu na zapis: "niska świadomość lokalnych społeczności."	nie uwzględniono Sformułowanie jest prawidłowe.
97		tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Program, str. 117	tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Zagrożenia	Wyjaśnienie zapisu: "wzrost konsumpcjonizmu."	nie uwzględniono Sformułowanie jest prawidłowe.
98		tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Program, str. 117	tabela 31. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów</i> , Szanse	Dopisać: "Innowacje w technologii biodegradowalnych opakowań."	uwzględniono Propozycja została uwzględniona poprzez przeredagowanie wdrożenia gospodarki obiegu zamkniętego na wdrożenie gospodarki obiegu

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
					zamkniętego, wprowadzenie ekoprojektowania opakowań w ramach rozszerzonej odpowiedzialności producenta.
99		tabela 34. Parki narodowe w województwie podlaskim, Program, str. 118, Prognoza, str. 140	tabela 34. Parki narodowe w województwie podlaskim	Dopisanie informacji, że BPN i WPN są objęte konwencją Ramsar	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
100		tabela 34. Parki narodowe w województwie podlaskim, Program, str. 118, Prognoza, str. 140	tabela 34. Parki narodowe w województwie podlaskim	literówka	uwzględniono
101		tabela 34. <i>Rezerwaty przyrody w województwie podlaskim</i> , Program, str. 121; Prognoza, str. 143	tabela 34. <i>Rezerwaty przyrody w województwie podlaskim</i>	Sugerowane usunięcie tabeli ze względu na umieszczenie mapy z opisem rezerwatów na terenie województwa.	nie uwzględniono Prezentacja graficzna lub tabelaryczna jest elementem wzbogacającym jakość dokumentu i podsumowania opisywanych danych.
102		Program, str. 130; Prognoza, str. 153	3.9.2. Europejska sieć ekologiczna Natura 2000	Sugerowane usunięcie spisu ze względu na umieszczenie mapy z opisem Obszarów Natura 2000 na terenie województwa.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
103		Program, str. 134, Prognoza, str. 156	3.9.3. Fauna i flora	Polemika z akapitem dotyczącym zagrożeń flory i fauny - "specyfika klimatyczna"	nie uwzględniono Zapis nie stanowi uwagi do projektu dokumentu.
104		Program, str. 134, Prognoza, str. 157	3.9.3. Fauna i flora	Polemika z akapitem dotyczącym zagrożeń flory i fauny - "tereny leśne"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
105		Program, str. 134, Prognoza, str. 157	3.9.3. Fauna i flora	Polemika z akapitem dotyczącym zagrożeń flory i fauny - "roślinność"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
106		Program, str. 134; Prognoza, str. 157	3.9.3. Fauna i flora	Polemika z akapitem dotyczącym zagrożeń flory i fauny - uwzględnienie bezkręgowców	uwzględniono Przeredagowano zapis na: gatunki zwierząt, aby opis dotyczył ptaków owadów i bezkręgowców.
107		Program, str. 135; Prognoza, str. 158	3.9.3. Fauna i flora	Polemika z akapitem dotyczącym presji.	uwzględniono Podjęto decyzję o usunięciu akapitu.
108		Program, str. 141; Prognoza, str. 164	3.9.6. Różnorodność biologiczna	Doprecyzowanie akapitu o aspekt usług środowiskowych.	nie uwzględniono Nie wymienimy wszystkich zagrożeń tylko które są zdaniem Autorów najistotniejsze.
109		Program, str. 143; Prognoza, str.167	3.9.6. Różnorodność biologiczna	Sugerowane przeniesienie akapitu: "Siedliskiem dla [...]" do rozdziału dotyczącego gleb.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
110		tabela 39. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby przyrodnicze</i> , Program, str. 144	tabela 39. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby przyrodnicze</i> , Słabe strony	Uszczegółowienie podpunktu: "osuszanie obszarów wodno-błotnych i podmokłych - nieefektywne systemy melioracyjne."	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
111		tabela 39. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby przyrodnicze</i> , Program, str. 144	tabela 39. <i>Analiza SWOT w obszarze interwencji: zasoby przyrodnicze</i> , Słabe strony	Dodanie zapisu: "Niepełne rozpoznanie elementów biotycznych środowisk polnych, leśnych i wodnych."	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
112		tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Program, str. 145	tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Ochrona klimatu i jakości powietrza	Sugerowane dopisanie informacji na temat: wysp ciepła oraz alkalizacji wód opadowych.	uwzględniono Wyspy ciepła zostały uwzględnione jako zagrożenie zdefiniowane w Analizie SWOT dla obszaru interwencji: ochrona klimatu i jakości powietrza, alkalizacja wód opadowych została opisana w rozdziale 3.1.6. W tabeli 43 oba czynniki zostały wzięte pod uwagę przy wyznaczeniu

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
					celu: adaptacja do zmian klimatu.
113		tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Program, str. 148; Prognoza, str.171	tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Gospodarowanie wodami	Sugerowane dopisanie informacji na temat: obniżenia poziomu wód gruntowych, wzrost powierzchni silnie uszczelnionych, mało efektywne funkcjonowanie systemów melioracyjnych w zakresie retencji wód.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
114		tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Program, str. 148; Prognoza, str.171	tabela 43. <i>Główne problemy i zagrożenia środowiska województwa podlaskiego</i> , Gleby	Sugerowane dopisanie informacji na temat: braku poprawnego płodozmiaru, pogarszający się stan zdrowotności gleb, ubytek materii organicznej, murszenie gleb torfowych.	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
115		tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , Program, str. 177	tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , Gospodarowanie wodami, Ochrona zasobów wodnych	Uwaga dotycząca edukacji ekologicznej	uwzględniono Informacja na temat edukacji ekologicznej została przeniesiona w formie opisu pod tabelą.
116		tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , Program, str. 177	tabela 46. <i>Cele i kierunki interwencji Programu</i> , Gospodarowanie wodami, Ochrona zasobów wodnych	Dodać zapis: "Zwiększenie retencji wody z zlewniach przez poprawne funkcjonowanie systemów melioracyjnych w rolnictwie"	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.
117		tabela 49. <i>Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań monitorowanych – gminy i powiaty</i> , Program, str. 190	tabela 49. Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań monitorowanych – gminy i powiaty, Gospodarowanie wodami	Dodać zapis: "Budowa bulwarów nad rzekami m.in. Narwią i Łomżyczką działania nie mające nic wspólnego z ochroną środowiska, wręcz pogarszające jego stan."	uwzględniono Usunięto wpis z rozdziału dotyczącego gospodarowania wodami, a pozyskane dane z ankietyzacji tego zadania włączono w zadanie „Budowa i modernizacja terenów zieleni” w obszarze interwencji zasoby przyrodnicze.
118		tabela 47. <i>Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań własnych</i> , Program, str. 184	tabela 47. Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań własnych	Uszczegółović zapis dotyczący jednostek odpowiedzialnych za edukację ekologiczną	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.

Podsumowanie i uzasadnienie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko
Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego do 2030 roku

Lp.	Zgłaszający uwagę	Dokument/rozdział/podrozdział/strona	Treść uwagi/istniejący zapis	Proponowana zmiana	Uzasadnienie
119		tabela 49. <i>Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań monitorowanych – gminy i powiaty</i> , Program, str. 190	tabela 49. Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań monitorowanych – gminy i powiaty, Gospodarowanie wodami	Dodać zapis: "Budowa bulwarów nad rzekami m.in. Narwią i Łomżyczką działania nie mające wspólnego z ochroną środowiska, wręcz pogarszające jego stan."	uwzględniono Usunięto wpis z rozdziału dotyczącego gospodarowania wodami, a pozyskane dane z ankietyzacji tego zadania włączono w zadanie „Budowa i modernizacja terenów zieleni” w obszarze interwencji zasoby przyrodnicze.
120		tabela 47. <i>Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań własnych</i> , Program, str. 184	tabela 47. Harmonogram rzeczowo-finansowy zadań własnych	Uszczegółowić zapis dotyczący jednostek odpowiedzialnych za edukację ekologiczną	uwzględniono Zaktualizowano zapisy.